

MUSICAL LITERACY, AN ESSENTIAL COMPONENT OF CHILDREN'S MUSICAL DEVELOPMENT

Iliana Chervenakova

Paisii Hilendarski University of Plovdiv, Bulgaria, ilianachervenakova@abv.bg

Abstract: In the recent past, the speculative approach to introducing children to musical literacy was at the forefront. In the background were the musical and auditory development of the children and the emotional responsiveness to the perception of the musical works. It is well known that auditory imitation play and conscious reading of a musical note text are two steps of the same process.

Much more successful will be the learning of a new knowledge if the learning of ready rules and laws, purely technically, remains in the background.

The proposed technology system aims at the performance of a melody tune and playing notes of an unfamiliar note text immediately after the stage of auditory repeating. For this purpose, games and game approaches are used to deliberately introduce children to music literacy.

The tasks are constructed in a specific algorithm. The process of musical literacy is conditionally divided into several interrelated stages, which are presented in detail.

The results achieved suggest that the proposed technology is successful for the initial musical literacy of children from the early stage of their musical development.

Keywords: pedagogy, musical pedagogy, musical literacy

НОТНОТО ОГРАМОТЯВАНЕ – СЪЩЕСТВЕН КОМПОНЕНТ ОТ МУЗИКАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ДЕЦАТА

Илиана Червенакова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, ilianachervenakova@abv.bg

Резюме: В недалечното минало умозрителният подход при въвеждането на децата в нотното огромотяване е бил на преден план. На заден план са били музикално-слуховото развитие на децата и емоционалната отзивчивост при възприемането на музикалните произведения. Общеизвестно е, че слухово-подражателното възпроизвеждане и съзнателното прочитане на нотен текст са два етапа от един и същ процес.

Много по-успешно би се усвоила новата материя, ако на заден план останат заучаването на готови правила и закономерности по механичен път.

Предложената система от технологии цели солфежирането на мелодия и свиренето по ноти на непознат нотен текст да се извърши непосредствено след етапа на възпроизвеждане по слух. За целта се използват игри и игрови подходи, които целенасочено въвеждат децата в нотното огромотяване.

Задачите са конструирани в определен алгоритъм. Процесът на нотното огромотяване е разделен условно на няколко взаимно свързани етапа, които са представени подробно.

Постигнатите резултати налагат извода, че предложената технология е успешна за началното нотно огромотяване на децата от ранния етап на тяхното музикално развитие.

Ключови думи: педагогика, музикална педагогика, нотно огромотяване

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Известна практика на музикалните педагози от миналото е превръщането на нотната грамотност и техническото овладяване на музикалния инструмент в самоцел. На заден план остават музикално-слуховото развитие на децата и емоционалната отзивчивост при възприемането на музикалните произведения.

В най-ранния етап от детското развитие възпроизвеждането на музика се явява основна музикална дейност. Известно е, че слухово-подражателното възпроизвеждане и съзнателното прочитане на нотен текст са два етапа на един и същ процес. В първия случай слуховата представа се получава директно от звучащия обект, докато във втория – с помощта на нотите се реализира звуковата картина.

В недалечното минало умозрителният подход при въвеждането на децата в нотното огромотяване е бил на преден план. Пристъпването към втория етап – прочитането на нотите и техните трайности се е извършвало още в началото на възпроизвеждането, без нужната слухова подготовка. Това е един от недостатъците на

традиционната музикална педагогика. Песента е била изместена от училищните занимания, а техническите упражнения и работата върху етюдите при обучението по музикален инструмент са се явявали пречки за плавното, бързо и естествено овладяване на музикалния инструмент. Много по-успешно би се усвоила новата материя, ако на заден план останат заучаването на готови правила и закономерности по механичен път.

Предложената система от технологии цели солфежирането на мелодия и свиренето на ноти на непознат нотен текст да се извърши непосредствено след етапа на възпроизвеждане по слух. За целта се използват игри и игрови подходи, които целенасочено въвеждат децата в нотното ограмотяване.

2. НАСОЧЕНОСТ НА ПРОБЛЕМАТИКАТА

Моята педагогическа дейност е насочена към създаване на една оптимална педагогическа система от алгоритми за плавно и естествено преминаване от слухово-подражателно възпроизвеждане към съзнателен прочит на непознат нотен текст.

- Музикалният материал, който се използва се базира на детски песни;
- Методите и технологиите, които се прилагат са съобразени с възрастовите и индивидуалните възможности на всяко дете;
- Използва се интегративна връзка между отделните дисциплини – солфедж, теория на музиката, музикален инструмент;
- Прилагането на проблемни ситуации е от изключително значение.

Четенето на нотен текст не е трудно, ако децата се запознаят с мястото на всяка нота върху петолинието и ако всяка една от тях предизвика у тях слухова представа за височина и трайност на отделния тон.

Въвеждането на обучаемите в света на нотите е следствие на аналитико-синтезираща дейност, а тя се явява крачка към нотното ограмотяване. „При занимания с музика се извършват сложни аналитико-синтетични действия, развива се абстрактно-логическото мислене, осъществяват се индуктивни и дедуктивни действия“ (2, с. 236).

Това нотно ограмотяване е предшествано от един подготвителен период, в който децата са разучили сравнително голямо количество песни по слух – около 20-30 на брой. Преминаването към слухово-подражателно изпълнение на тези песни с тонови имена говори за начално развитие на ладовия усет. Понататъшната работа продължава със свързването с нотните знаци, които се намират върху петолинието. Използват се методите на наблюдение, сравнение, анализ, синтез и обобщение.

След създаване на тази добре мотивирана база, аз насочвам своята педагогическа дейност към реализиране на поставената ми изследователска цел – нотното ограмотяване – съществен компонент от музикалното развитие на децата.

3. ОПИСАНИЕ НА ТЕХНОЛОГИИТЕ, СВЪРЗАНИ С НОТНОТО ОГРАМОТЯВАНЕ

Същинската работа по изпълнение на поставената ми цел се реализира в следните конкретни действия и подходи, които представям последователно в следващото изложение. Задачите са конструирани в определен алгоритъм. Условно разделям този процес на няколко взаимосвързани етапа.

Първият етап е пряко свързан със слуховото обучение и с придобиването на нотна грамотност, а тя е свързана с обучението по музикален инструмент и затова се явява много важен етап от музикалното развитие на децата. Натрупаните музикално-слухови представи, придобити по игрови път, вече се свързват с нотната грамотност и усвояването на нотното писмо.

При самото преминаване от слухово-подражателно обучение към тоново е необходимо усвояването на различни видове мелодично движение (възходящо и низходящо постепенно движение, повтарящи се тонове, скокове в мелодията) и е целесъобразно да се използват различни графични елементи, с които да се изобразява движението на мелодията (различни цветни фигури, движение с ръка и пр.). Тези подходи подпомагат визуалното възприемане на мелодията. Подобно мнение изказва и Т. Бурдева, според която активизирането на мелодическия слух се осъществява посредством моделиращи действия, насочващи вниманието на децата към посоката на мелодическото движение, на базата на неговото визуално представяне (1, с. 48). Песните и различните мелодии, които се използват в този етап са елементарни като мелодично движение, съобразени са с възрастовите особености на детското развитие. С шаблони-фигури се изобразяват различни звукови редици – монохорди, дихорди, трихорди и т.н., части от песни или цели песни.

В този етап добре би било да се свързват отделните тонове с различни цветове. По този начин се стимулира въображението на децата и се изграждат асоциации между тонове и цветове (за ниските тонове се използват по-тъмни цветове, а за високите – по-светли).

Песен „Ракета“ - текст и музика И.Червенакова

1.

Лит - ва мо - я - та ра - ке - та и на - до - лу сли - за.

Първоначално децата подреждат графиката на мелодията на песента с шаблони-фигурки, изпяват я с текст, като показват с ръка всяка фигурка. Постепенно се преминава към нотно оgramотвяване.

През следващия втори етап се прилагат нови задачи.

- Песенният материал, който се усвоява от децата е не само в постепенно движение, но и с малки скокове, предимно терци.

2.

Русице ле, Русано - народна песен

Ру - си - це ле, Ру - са - но, що си ра - но ра - ни - ла.

- През този етап започва и използването на „беззвучна клавиатура“. Подобни песни се пеят и с тонови имена като едновременно се показват и по клавишите на „беззвучната клавиатура“, или се свирят на металофон, триола, пиано и пр.
- За активизиране на музикално-слуховите представи, се използва транспонирането на учени песни от различни тонове (с тонови имена) без нагледни средства
- В този етап децата се научават да пишат нотите – първоначално само с кръгчета, т.е. с цели ноти в диапазон първа октава. Също полезна задача се явява и „преписването“ на кратък нотен текст и пр. По-нататък децата записват учена песен с тонови имена.
- Следващите задачи са насочени към развитие на представно мислене:
 - а) преподавателя показва на пианото отделни тонове, а децата ги изпяват и изсвирват след него;
 - б) избира се дете, което свири отделни тонове на пианото, а друго дете ги отгатва. По-сложна дейност се явява изсвирването на кратки мелодични фрази.;
 - в) отделно дете показва определен клавиш и изпява тона.
- За развитие на наблюдателност би могло преподавателят да запише началните фрази на няколко песни само с ноти, без трайности. Изсвирва една от тях, а децата показват коя е тя.

3.

a) Кукуригу, петльо народна песен

2

Ку - ку - ри - гу, пет - льо.
Из - пъ - ди го тат - ко,
да не бу - ди ма - ма,
да си спи - ме два - ма.

3б)

Роси, Росица народна песен

2

в) Кое ли е това малко момче народна песен

2

Ко - е ли е, ко - е ли е то - ва мал - ко мом - че, то - ва мал - ко мом - че.
де то го - ни, де - то го - ни то - ва вра - но кон - че, то - ва вра - но кон - че.

г) Пиле пее народна песен

2

Пи - ле пе - е по не - бе, по не - бе, по не - бе,
глас се чу - ва по по - ле, по по - ле, по по - ле.

Тези технологии способстват за развитие на представно и аналитично мислене и се явяват база за по-нататъшна ползотворна работа при четенето на нотен текст.

През следващия трети етап нотното огромяване се засилва. То е насочено към инструменталното развитие на децата. Слуховите умения, натрупани в предишните етапи, се явяват предпоставка и база за едно целенасочено нотно огромяване. Всички предходни задачи се обединяват и се насочват към изработване на нотно-четивна техника. Технологиите, които се прилагат, засягат по-сложни проблеми.

Пят се и се свирят по-сложни песни, с тонов обем до квинта, със скокове по тоновете на тоническото тризвучие, също и върху неустойчиви степени (седма и втора), които са подготвени от ладови упражнения.

4. Снежн човек М. В. Берова

Днес де - ца - та вѣн на дво-ра си на-пра-ви - ха от сняг, цял чо-век го - лям и стра - шен

7

с то - я - га и кал - пак.

- Преподавателят изписва кратък мелодичен откъс в постепенно движение с еднакви нотни стойности.

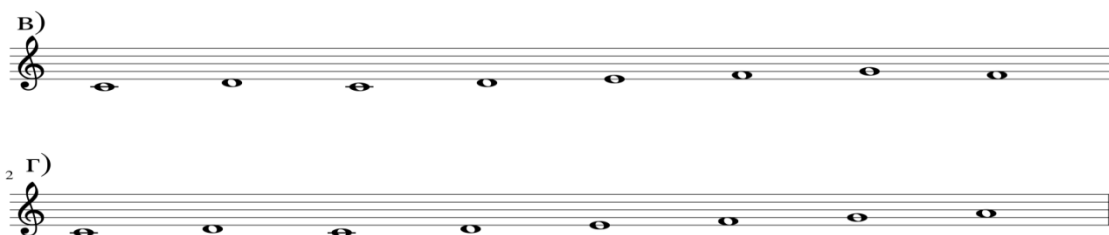
5.

2

- Децата се ориентират самостоятелно в тоналността, преподавателят показва нотите, а децата ги изпяват. Целесъобразно е да се използват части от песни с художествени качества. Изискванията са насочени към точно интониране.
- Изпълняват се откъси от познати мелодии и песни, като на места се допуска умишлена грешка на някой тон. Децата следят нотния текст и откриват грешката. По този начин се изгражда слухов образ. Възможно е тази задача да се изпълни и от дете, което допуска умишлена грешка и по този начин се проверява активността, вниманието и мисленето на децата.
- Един и същ музикален откъс, който е даден в условна ритмика (цели ноти), вече се оформя ритмично от децата – последователно в четвъртини, половини и осмини ноти и се изпява с отмерване на времената. На този етап не се засяга меторитмичната организация на нотния текст.
- Задават се задачи от сравнителен характер. Изписват се няколко подобни мелодии от следния вид:

6.

a) б)

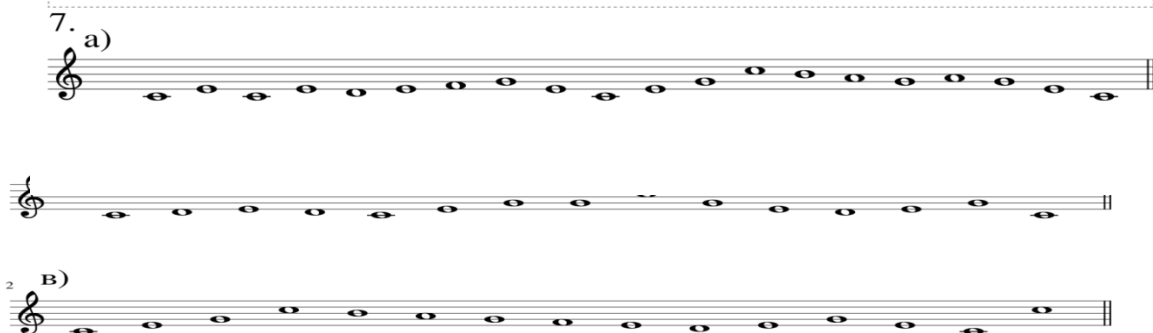
Деца разглеждат внимателно нотите, пеят ги наум. След това преподавателят изпълнява или изсвирва една от мелодичните комбинации, децата откриват коя е тя. Подобна задача е една от мелодиите да се изпълни от дете, а останалите да я открият.

Тези упражнения имат състезателен характер, приемат се позитивно от децата и подпомагат изграждането на нотно-четивна техника.

- Продължава изграждането на умения за писане на ноти на виолиновия „сол“ ключ.

Нова форма, свързана със знанието за нотните стойности, е записването на ритма на мелодия или песен, съдържащи половини, четвъртини и осмини ноти в размер $\frac{2}{4}$ и $\frac{3}{4}$. Дейността, която предхожда тази, е изработването на песен с движения – символи на ръцете и устен анализ на нотните стойности.

През четвъртия етап игровите задачи продължават.

- Свирият се песни със скокове по всички ладови степени, като се транспонират в удобни за детския глас тоналности и във връзка с тоновия обем на песента. Продължава и отгатването на отделни тонове, както и на кратки мелодични откъси в различни тоналности, включващи постепенно движение и скокове по тоническото тризвучие.
- Усложняват се предложените в предишния етап упражнения за подготовка на солфежирането, все още без метроритмично организиране и преди всичко със скокове по тоническото тризвучие.

След изпълняване на тези редици от тонове, започва и ритмичното им оформяне в осмини, четвъртини и половини ноти. Включва се и изпълняване на пример с умишлено допусната грешка от преподавателя и дете.

- На децата се предлага и следното помагало:

То се използва за онагледяване на солфежирането и отгатването на тонове и фрази. Във връзка с развитието на ладовия усет устойчивите тонове се изписват по различен начин от неустойчивите. Използва се по-голям диапазон от звукореда. Това дава възможност за по-разнообразни мелодични построения:

а) след тонална ориентация преподавател или дете показва по помагалото позната песен, а децата я изпълняват с тонови имена.

б) преподавателят показва на петолинието отделни тонално свързани тонове, а децата ги изпяват в група или индивидуално.

в) по-сложна задача се явява показването на цяла мелодическа фраза по петолинието (около 4-5 тона), а децата я оглеждат, запомнят и възпроизвеждат. Задачите са степенувани по трудност, започва се от постепенно движение и постепенно се включват тоновете от тоническото тризвучие.

г) за стимулиране на творческата активност и за развитие на представно мислене предходните задачи могат да се изпълняват от различни деца, като им се поставят конкретни изисквания (например, дадена мелодия да започне от тона „ре“ и да завърши на „до“, или да има скок и пр.)

д) това помагало би могло да се използва и за отгатване на отделни тонове или кратки фрази – отделни тонове или кратки мелодии се изсвирват от преподавателя, а отделни деца ги показват на петолинието чрез изпяване или без изпяване. Полезно би се оказало и транспонирането. Не се препоръчва застояването само в една тоналност, тъй като това се явява пречка за тоналното мислене, и ще се избегне свързването на ладовите степени с тоновите имена.

- Следващата стъпка предполага точното записване на познати песни (височинно и метроритмично). Използват се учени песни, като трудността се степенува. Записването се извършва по строго определен алгоритъм.
 - Песента се изпява с тонови имена, като е съпроводена с отмерване. Следва определяне на размера;
 - Записват се височините на тоновете;
 - Определят се нотните стойности и се оформя ритмично нотният текст;
 - Следва метричното оформление на нотния текст, като учащият се позовава на музикално-слуховите представи;

Спазването на този алгоритъм предполага аналитичното мислене при следващи музикални диктовки.

4.ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Постигнатите резултати налагат извода, че предложената технология е успешна за началното нотно ограмотяване на децата от ранния етап на тяхното музикално развитие. Всички предложени задачи са поднесени занимателно, атрактивно като са използвани игрови подходи, които въвеждат децата постепенно и естествено в света на нотите без затруднение.

Обучаемите са мотивирани и показват висока активност при усвояването на новия материал. Използването на тази технология подбужда у децата аналитично и творческо мислене. Те решават без затруднение проблемни ситуации, което показва, че предложената технология работи успешно и води до професионални постижения и удовлетвореност от страна на педагозите.

ЛИТЕРАТУРА

- Бурдева, Т., (2019). *Методика на музикалното възпитание в предучилищна възраст*, изд. FastPrintBooks, с. 48
- Бурдева, Т., (2016). Педагогически технологии за формиране на певческо-изпълнителски умения, в *Помагало за държавен изпит по методика на обучението в детската градина и началния етап на СОУ*, УИ „Паисий Хилендарски“, с. 236
- Бурдева, Т., Шоселова, М., (2018). *Моята приказна пътечка към музиката*, Познавателна книжка за 4. подготвителна възрастова група, изд. „Булвест 2000“
- Бурдева, Т. Шоселова М., (2018). Насоки за проектиране на основните педагогически ситуации, в *Методическо ръководство за реализиране на образователното съдържание в 4. подготвителна група в детската градина и в училището*, изд. „Булвест 2000“
- Кушева Т.,(2010). *Начално музикално възпитание*
- Минчева П.,(1994). *Музикалното възпитание в общообразователното училище*, 1994
- Минчева П.,(2006). *Методика на обучението по солфеж*
- Пеев Ив., Диамандиев А., Манолов Здр., (2000). *Начални солфежи* 1. Част,
- Пехливанова П.,(1995). *Детските музикални инструменти за активизиране на музикално-слуховото развитие*
- Червенакова И.,(2017). Педагогическа система за изграждане на начални нотно-четивни умения- сп. *Педагогика* кн. 2 ISSN1361-3982 с. 182-199